

УДК 37.015.31:796.011.3

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.23.183176>

ГРИГОРІЙ ГРИГОРЕНКО

ORCID ID 0000-0002-9710-0790

ДАРИНА ГРИГОРЕНКО

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Надано аналіз сучасних наукових досліджень та означені проблеми формування педагогічної майстерності з урахуванням актуальності та стану їх висвітлення. Педагогічна майстерність спеціаліста в галузі фізичної культури розглядається як індивідуальна система оволодіння основними професійно-педагогічними здібностями. Автор презентує своє бачення педагогічної майстерності, основи її формування. Охарактеризовано системний моніторинг як спеціально організований процес педагогічної діагностики результатів опанування фахових дисциплін навчального плану професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури. На основі отриманих даних дослідження викладені теоретичні аспекти та практичні рекомендації щодо впровадження моніторингу, особистісно орієнтованих педагогічних технологій навчання, означена перспектива наукових розвідок.

***Ключові слова:** професійна освіта; педагогічна майстерність; педагогічні технології; моніторинг; особистісно орієнтоване навчання*

Постановка проблеми. Сучасна наукова парадигма містить достатньо великий фонд наукових знань та доробок щодо проблеми підготовки висококваліфікованих фахівців для освітньої галузі, формування їх професійно-педагогічної майстерності під час навчання у вищих навчальних закладах всіх рівнів акредитації. Саме вирішення цього питання покладено на педагогічні вищі країни.

«Педагогічна освіта передбачає підготовку особи, результатом якої є набуття компетентностей зі спеціальності (предметної спеціальності, спеціалізації), педагогіки, психології, у тому числі шляхом проходження педагогічної практики, необхідних для забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості, у тому числі осіб з особливими освітніми потребами, моніторингу педагогічної діяльності та аналізу педагогічного досвіду, проведення освітніх вимірювань, застосування освітніх технологій і методів навчання, ефективних способів взаємодії всіх учасників освітнього процесу» – зазначено у статті 58 Закону України «Про освіту».

У процесі реформування сучасної освіти країни набувають актуальності проблеми формування педагогічної майстерності, потребують оновлення науково-педагогічні дослідження та підходи, їх модернізація та адаптація в освітній простір із урахуванням особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів у сучасному навчально-виховному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень та педагогічної діяльності дає можливість констатувати, що всі вони містять багатий теоретичний та емпіричний матеріал. Безперечно, що рівень фахових та спеціальних знань вчителя, його активна практична діяльність та постійне самовдосконалення були першочерговими показниками у навчально-виховній діяльності видатних педагогів. Саме педагогічна майстерність А.С.Макаренка, В.О.Сухомлинського заклали основи глибокого пізнання, обґрунтування шляхів фахового становлення та професійного росту вчителя. Вивчення питань формування педагогічної майстерності були завжди у центрі уваги науковців, які переймаються вивченням становлення особистості педагога як компетентного фахівця (Азаров, 2004; В. Григоренко, & Г. Григоренко, 2017; Григоренко, 2016; Кайдалова, Щокіна, & Вахрушева, 2009; Зязюн (Ред.), 1997; Скакун, 2008)..

Різним питанням з цієї проблематики присвячені наукові дослідження та розробки Ю. Азарова, А. Бодальова, І. Зязюна, С. Кондратьєвої, А. Маркової, Л. Мітіної, А. Мудрика, І. Підласого, В. Скакуна, В. Сластьоніна та інших.

І. Підласий звертає увагу на те, що «сутність педагогічної майстерності – це своєрідний сплав особистої культури, знань і кругозору педагога, його всебічної теоретичної підготовки з досконалим володінням прийомами навчання й виховання, педагогічною технікою і передовим педагогічним досвідом. Педагог – майстер своєї справи, це фахівець високої культури, який глибоко знає свій предмет, добре знайомий з відповідними галузями науки чи мистецтва, який практично розбирається у питаннях загальної та дитячої психології, досконало володіє методикою навчання та виховання» (Кайдалова, Щокіна, & Вахрушева, 2009, с. 77).

У своїх наукових роботах І. Зязюн зазначає, що «майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання. Будемо розглядати педагогічну майстерність як вияв педагогом свого «Я» у професії, як самореалізацію особистості вчителя у педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості учня» (Зязюн (Ред.), 1997, с. 29).

У дослідженнях педагогічної майстерності І. Зязюн, Л. Крамущенко, О. Мирошник, В. Семиченко, Н. Тарасевич виділяють 4 рівні оволодіння професією, а саме: елементарний, базовий, досконалий та творчий рівень.

Свою думку про те, що «педагогічна майстерність – це, насамперед, висока культура організаторської, управлінської, виховної, трудової, ігрової і громадської діяльності викладача, наділеного якостями творчої

особистості, що дозволяє вирішувати всі питання навчально-виховної роботи разом зі студентами в умовах співдружності та співтворчості, враховуючи інтереси і рівень вихованості кожного, а також індивідуальні та психологічні особливості кожного студента» – стверджують Л. Кайдалова, Н. Щокіна та Т. Вахрушева (Кайдалова, Щокіна, & Вахрушева, 2009, с. 6).

Формуванню педагогічної техніки присвячені роботи Ю. Азарова, педагогічних здібностей – наукові доробки Ф. Гоноболіна та Н. Кузьміної. На думку А. Маркової, професіоналізм педагога повинен відповідати певним критеріям ефективності педагогічної діяльності.

В. Григоренко звертає увагу на те, що «система професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних університетів повинна базуватися на основі організаційно-педагогічних умов, що створюють кумулятивний ефект позитивної мотивації до фахової підготовки з домінуванням їх духовно-ціннісної орієнтації на якість формування педагогічних здібностей, майстерності, компетентності, культури особистості вчителя» (В. Григоренко, & Г. Григоренко, 2016, с. 10).

З огляду на науково-практичні потреби в розв'язанні окреслених завдань перед педагогічною спільнотою, а також з урахуванням актуальності та стану висвітлення проблеми, доцільності її наукового вивчення та розробки, нами було обрано вище означену тему дослідження, яка входить до комплексної наукової проблематики, що вирішується в галузі педагогіки та фахової підготовки студентів державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

Мета нашого дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичних рекомендаціях щодо формування педагогічної майстерності у студентів факультету фізичного виховання. Для досягнення мети нами був використаний системний комплекс методів дослідження: аналіз, синтез та систематизація; порівняння, узагальнення; опрацювання результатів, отриманих у процесі роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна майстерність розглядається нами як міждисциплінарна галузь наукового знання, що вивчає закономірності утворення та реалізації духовних, інтелектуальних, морально-вольових, психосоматичних передумов досягнення професійного та життєвого успіху, які повинні бути сформовані в процесі професійної орієнтації та фахової освіти людини.

Враховуючи полікомпонентну, багатофункціональну структуру фахової діяльності педагога в галузі фізичної культури, педагогічну майстерність ми розглядали також як мистецтво реалізації його професійної діяльності, на засадах знань, творчого мислення, здоров'ятворчого світогляду, особистісних якостей, духовно-естетичної та фізичної культури особистості вчителя. Вони є підґрунтям у комплексному вирішенні завдань освіти, виховання, оздоровлення, корекції та розвитку психосоматичного здоров'я вихованців, формування їх культури здоров'я, інтеграції в соціальні відносини суспільства.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що в контексті змісту нашої роботи ми ввели поняття «педагогічна майстерність спеціаліста в галузі фізичної культури», яке розглядали як індивідуальну систему, що характеризується певним рівнем опанування студентами такими професійно-педагогічними здібностями: а) освітньо-виховні, організаційно-управлінські, фізкультурно-оздоровчі, спортивно-підготовчі, корекційно-реабілітаційні, соціалізуючі здібності; б) здатність виховувати у учнів ціннісне ставлення до здорового способу життя, здоров'ятворчу компетентність, культуру здоров'я особистості на засадах особистісно орієнтованого підходу; в) ефективно використовувати інноваційні педагогічні технології, програми, проекти розвитку, збереження та корегування у своїх вихованців позитивного рівня психосоматичного здоров'я; г) співпрацювати з різними соціальними інститутами суспільства, що опікуються проблемами ціннісного ставлення до психосоматичного здоров'я людини.

Спираючись на акмеологічні основи професійно-педагогічної підготовки фахівців в галузі фізичного виховання ми наголошуємо на тому, що педагогічна майстерність як наукова та духовна категорія, діахронно трансформується в поняття «педагогічна культура». Таким чином, поняття «педагогічна культура вчителя фізичного виховання» розглядається нами як особистісна система його духовних, естетичних, професійно-педагогічних, соціальних орієнтацій; його здоров'ятворчого світогляду; предметно-методичної компетентності; здоров'ярозвиваючих технологій; загальнолюдських чеснот; патріотизму.

Значну роль у професійно-педагогічній підготовці вчителя фізичного виховання відіграє системний моніторинг, який виконує діагностичну, контролюючу, організаційно-управлінську, рефлексивно-пізнавальну, виховну, корегуючу, стимулюючу функції. В його межах оцінка використовується як форма визначення та фіксування якісного стану об'єкта, що досліджується, вивчається та оцінюється в процесі його професійно-педагогічної підготовки.

Моніторинг професійно-педагогічних досягнень студентів факультету фізичного виховання в структурі їх фахової підготовки ми розглядали як спеціально організований процес педагогічної діагностики результатів опанування ними фахових дисциплін навчального плану професійно-педагогічної підготовки вчителя фізичної культури в залежності від організаційно-педагогічних умов цього процесу.

Результати діагностики рівня професійної підготовленості майбутнього вчителя фізичного виховання, які були отримані під час дослідження серед студентів III курсу показали, що викладачі університету мають потенціальні можливості системної роботи з підвищення, вдосконалення та корекції предметно-методичної компетентності. Базові знання студентів з науково-методичної підготовки: 61% – високий рівень, середній – 36%, низький – 3%. З психолого-педагогічної підготовки: 59% – високий рівень, 37% – середній та низький – 4%. Методичні вміння, нові прийоми, форми організації навчання, використання їх у викладанні предмету показали знання високого рівня 75%, середнього – 22%, низького – 3% студентів.

У процесі проведення педагогічної діагностики рівня фахової підготовленості студентів рекомендовано використовувати наступні методи:

– усні (діалог, бесіда, звіт студента, вербальне моделювання та вирішення педагогічних ситуацій – варіативних, проблемних, стандартних, комбінованих; опитування, скринінг-тести, анкетування, творчі заліки та звіти, конкурси;

– письмові (тематично-фаховий твір, контрольна робота (тематична, підсумкова), психологічні тести, педагогічні тести, спортивно-педагогічні тести, пошуково-дослідницька робота студентів на засадах структурно-логічних схем з безінформаційними блоками, курсові роботи, підготовка статей);

– психомоторні тести оцінки професійно-педагогічної рухової підготовленості фахівця (координаційні тести, тести оцінки силових, швидкісних, швидкісно-силових здібностей, рівня розвитку спритності, гнучкості, рухомості у суглобах, спеціальної та аеробної витривалості).

Основною організаційно-педагогічною умовою технологічно структурованого процесу формування у студентів індивідуальної педагогічної майстерності вчителя є особистісно зорієнтована фахова підготовка. У контексті викладеного вважаємо за доцільне наголосити на тому, що саме інтерактивні педагогічні технології не тільки моделюють реальні умови фахової діяльності спеціалістів, а й активізують самоосвітню діяльність та розширюють можливості самовдосконалення.

Ефективність особистісно орієнтованих педагогічних технологій, інтерактивних форм професійної освіти визначаються тим, що вони формують у студентів педагогічних університетів фахову рефлексію, як основу їх майбутньої педагогічної компетентності та майстерності. Продуктивними у сучасному освітньо-виховному просторі є педагогічні технології імітаційно-моделюючого навчання, комунікативно-діалогові технології.

На основі розроблених педагогічних технологій «ІКАР», «Фаховий мотив», «Модуль» під час навчальних занять виникає можливість сформувавши низку методичних рекомендацій щодо організації форм пропедевтичної підготовки до навчально-виховної діяльності. В умовах вищезначених педагогічних технологій виникає можливість мотивувати студентів до проєктивної розробки інтерактивних педагогічних технологій як до авторських проєктів, що є об'єктивним відображенням творчих можливостей, фахової компетентності та науково-педагогічних досягнень (В. Григоренко, & Г. Григоренко, 2017).

Студентам рекомендуються ефективні педагогічні технології («СТО», «Реверс», «Концепт» тощо), які вони можуть використовувати під час своєї професійної діяльності з формування компетентного учня, модель якого відповідає вимогам Нової української школи (Григоренко, 2016).

У процесі фахової підготовки система особистої педагогічної майстерності одночасно набуває ознак, які взаємопов'язані й інтенсивно розвиваються в залежності від продуктивності, самоорганізованості, самовиховання, вмотивованості, самореалізації, самоосвіти, пізнавально-виховної самооцінки учасників цього процесу.

Організаційно-педагогічні компоненти професійної підготовки майбутніх фахівців представляють собою:

– педагогічне проєктування, моделювання, лекції, діалоги, співавторські лекції, проблемні лекції, лекції-візуалізації, лекції-майстер класи, організаційно-діяльнісні ігри, інтерактивні форми педагогічних технологій професійної підготовки (групова та колективна діяльність студентів);

– домінування суб'єкт-суб'єктних відносин між всіма учасниками процесу професійної підготовки вчителя; - модульне та міні-модульне структурування змісту фахових дисциплін;

– використання сучасних інноваційних педагогічних технологій з розвитку та оцінки професійно-педагогічних здібностей майбутнього фахівця, його управлінських якостей, адекватної самооцінки;

– ефективні методи виховання професійно-педагогічної мотивації, рефлексії, стимулювання самооцінки діяльності студентів протягом повного циклу їх професійної підготовки;

– методи сучасного моніторингу фахової підготовленості вчителя (когнітивні, аксіологічні, практиологічні, афективні, мотиваційно-потребнісні компоненти педагогічної майстерності); методи формування у студентів організаційно-педагогічної, теоретичної та технологічної аргументації (Григоренко, 2016).

Висновки з дослідження. Викладені у нашому дослідженні питання фахової підготовки майбутніх учителів, шляхи формування їхньої особистої педагогічної майстерності свідчать про те, що освітньо-виховні цілі можуть бути досягнуті на основі технологізації процесів навчально-виховного процесу та фахової підготовки педагогічних працівників.

Учителю повинні бути притаманні ознаки індивідуалізованого рівня педагогічної культури, розуміння місії фахівців освітньої галузі, глибокі теоретичні знання з обраної спеціальності, практичне використання новітніх педагогічних технологій та фахова рефлексія.

Науково-практична цінність становлення особистої педагогічної майстерності, фахової підготовки вчителів фізичної культури полягає у гарантованому особистісно зорієнтованому впливі на формування у кожного студента професіоналізму як сталої якості та становлення особистості педагога, який розвивається в процесі професійно-педагогічної освіти і індивідуального досвіду та ефективно реалізується в умовах фахової діяльності та постійної самоосвіти та самовдосконалення.

Перспективи наукових досліджень вбачаємо в теоретичному аналізі та адаптації психолого-педагогічної діагностики формування педагогічної майстерності у студентів факультету фізичного виховання з урахуванням їх початкових та спортивних результатів.

Список використаних джерел

- Азаров, Ю. П. (2004). *Тайны педагогического мастерства*: учеб. пособ. Москва; Воронеж: Изд-во Моск. псих.-соц. ин-та: МОДЭК.
- Григоренко, В. Г., & Григоренко, Г. В. (2017). *Особистісно орієнтовані педагогічні технології фахової підготовки вчителя фізичної культури*: навч. посіб. для студ. вищих навч. заклад. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна.

- Григоренко, Г. В. (2016). *Здоров'ятворча компетентність підлітків та умови її формування в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу*: монографія. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна.
- Закон України «Про освіту» (2017). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 38-39.
- Зязюн, І. А. (Ред.). (1997). *Педагогічна майстерність*: підручник. Київ: Вища школа.
- Кайдалова, Л. Г., Щокіна, Н. Б., & Вахрушева, Т. Ю. (2009). *Педагогічна майстерність викладача*: навч. посіб. Харків: Вид-во НФаУ.
- Скаун, В. А. (2008). *Основы педагогического мастерства*: учеб. пособ. для студ. образовательных учреждений сред. профессионального образования. Москва: Форум.

References

- Azarov, Iu. P. (2004). *Tainy pedagogicheskogo masterstva [Secrets of pedagogical skill]*: ucheb. posob. Moskva; Voronezh: Izd-vo Mosk. psikh.-sotc. in-ta: MODEK [in Ukrainian].
- Hryhorenko, V. H., & Hryhorenko, H. V. (2017). *Osobystisno oriientovani pedahohichni tekhnologii fakhovoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury [Personally oriented pedagogical technologies of professional training of physical education teacher]*: navch. posib. dlia stud. vyshchych navch. zaklad. Slov'iansk: Vyd-vo B. I. Matorina [in Ukrainian].
- Hryhorenko, H. V. (2016). *Zdorov'iatvorcha kompetentnist pidlitkiv ta umovy yii formuvannia v sotsialno-pedahohichnii diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Healthy competence of adolescents and conditions for its formation in social and pedagogical activity of a comprehensive educational institution]*: monohrafiia. Slov'iansk: Vyd-vo B. I. Matorina [in Ukrainian].
- Kaidalova, L. H., Shchokina, N. B., & Vakhrusheva, T. Yu. (2009). *Pedahohichna maisternist vykladacha [Pedagogical skill of the teacher]*: navch. posib. Kharkiv: Vyd-vo NFaU [in Ukrainian].
- Skakun, V. A. (2008). *Osnovy pedagogicheskogo masterstva [Fundamentals of pedagogical excellence]*: ucheb. posob. dlia stud. obrazovatelnykh uchrezhdenii sred. professionalnogo obrazovaniia. Moskva: Forum [in Russian].
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"] (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady [Information of the Verkhovna Rada]* (VVR), 38-39 [in Ukrainian].
- Ziazun, I. A. (Red.). (1997). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical skills]*: pidruchnyk. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

HRYHORENKO H., HRYHORENKO D.

Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University», Slavyansk, Ukraine

FORMATION OF PEDAGOGICAL MASTERNITY FOR STUDENTS OF FACULTY OF PHYSICAL EDUCATION

The analysis of modern scientific researches of a problem of formation of pedagogical skill and increase of efficiency of pedagogical activity showed that all of them contain rich theoretical and practical material. The problem of formation of pedagogical skills requires updating of pedagogical research and scientific research, taking into account the personality-oriented and competence-based approaches in the modern educational process.

The author presents his vision of pedagogical skills and the basis of its formation. It is noted that the pedagogical skill of a specialist in the field of physical culture was considered as an individual system, characterized by a certain level of mastery of students of pedagogical culture and professional and pedagogical abilities.

A significant place in the professional and pedagogical training of physical education teacher plays a systematic monitoring. Monitoring of professional and pedagogical knowledge of students of faculty of physical education is considered as specially organized process of pedagogical diagnostics of results of development of professional disciplines of the curriculum of professional and pedagogical preparation of the teacher of physical culture.

On the basis of the obtained research data the theoretical aspects and practical recommendations on the implementation of system monitoring, personality-oriented pedagogical technologies of education are presented. Prospects of scientific researches on improvement of diagnostics of formation of pedagogical skill are designated.

Keywords: *professional education; pedagogical mastery pedagogical technologies; monitoring; personality-oriented training*

Стаття надійшла до редакції 14.02.2019 р.